

Na Zahodu, čeprav to drži morda za Francijo, za Ameriko pa gotovo ne, da je nekdo, ki je tam komunist, zgolj legitimen oponent režimu. Mogoče bi se dalo s sociološko, antropološko, psihološko meritvijo meriti indoktriniranost zahodnega javnega mnenja, ki je po mojem mnenju bistveno večja tam, kot je pri nas ali v kakšni vzhodni državi.

VID PEČJAK

Najbrž ameriška demokracija ni najboljši reprezentant. Ameriški sistem je izrazito dvopartijski, vse drugo je res obrobno. Evropski sistemi so večpartijski. Poleg dveh glavnih, obstaja še tretja ali četrta, s katero mora iti prevladujoča partija v koalicijo. Poleg tega je v ameriškem sistemu skorajšnja odsotnost levice v političnem sistemu. Ameriški sistem je precej atipičen za naše pojmovanje.

RUDI RIZMAN

Ameriko sem izbral zato, ker se pojavlja kot demokratičen ideal. Za Čeha je, recimo, ameriška demokracija ideal, ki njim v fazi pričakovanja, kaj je demokracija, pomeni ideal.

VID PEČJAK

V Ameriki je manipuliranost ljudstva večja kot kjerkoli v Evropi. Kamor koli gremo, najdemo sisteme, ki bi bili primerljivejši, na primer Avstrija, Nemčija. Tako je z vso Vzhodno Evropo, ne samo z Jugoslavijo. Tudi Walensa, Milošević itd. imajo močne avtokratske poteze.

ANDREJ KIRN

Utrjevanje stališč in uveljavljanje razlik

Dr. Vrcan meni, da je prof. Južnič sicer razkril antropološko podlago dogme, ki producira nekakšno varnost in stabilnost, ni pa hkrati navedel antropološke razlage, zakaj se dogme spreminjajo. Konkretna družbenopolitična zgodovina idej kaže na celoto okoliščin, zakaj so neke dogme izgubile svojo socialno, politično in ideološko funkcijo ter so izginile z zgodovinskega prizorišča. Običajno ta menjava ni bila spokojna, ampak je potekala ob ostrih ideoloških in političnih bojih. To pa seveda ni antropološka razlaga, ampak sociološka, ki sodi v sociologijo znanja in kulture ter socialno in politično zgodovino. Splošno antropološko podlago za erozijo dogem, njihovo spreminjanje ali izginitev pa vidim v izredni plastičnosti člove-

kovega duha, ki je najbrž povezana s plastičnostjo tudi njegove nevrološke in biološke narave. Ta plastičnost se kaže v fantastični raznovrstnosti človekovih materialnih, duhovnih, znanstvenih in umetniških stvaritev. Nobena dogma v zgodovini ni tako popolno okrnila vso pestrost individualnih duhov, da bi zatrla vsake možnosti za miselne odklone, nekonvencionalne kombinacije, asociacije, razlike, ki so se bolj ali manj oddaljevale od prevladujočih dogem, ki so se vzdrževale z močjo, represijo in sankcijami. Te antropološke možnosti za herezijo in disidentstvo pa so se moralé spojiti z ustreznimi družbenimi okoliščinami, da so se postopoma uveljavile in zrušile vladajočo dogmo.

SRDJAN VRCAN

Zakaj to imenujete plastičnost? Ali ni plastičnost izvor prilagajanja?

ANDREJ KIRN

Plastičnost je lahko izvor prilagajanja, lahko pa je tudi izvor protesta, radikalne odklonitve prilagajanja, izvor iskanja novega, drugačnega. Zakaj to imenujem plastičnost? Zato ker je z njo povezana kakovost ustvarjalnosti, miselne gibčnosti. Seveda pa so možne tudi druge oznake, kot igrivost, odprtost, svobodnost človekovega duha. Psiholog Jung (Dinamika nesvesnog, Matica Srpska 1990, str. 96) je oblikovanje trajnega in relativno nespremenljivega stališča skušal pojasniti z zakonom entropije, češ da se naša psiha lahko motri kot relativno zaprt sistem, v katerem tudi potekajo procesi izenačevanja duhovnopomenskih razlik. Vsak dogmatizem je gotovo entropičen v svojem bistvu, ker ni toleranten do razlik, jih izključuje, zatira in jih ne spodbuja. Individualna in družbena dogmatična zavest povečuje svojo duhovno entropijo, ker povečuje stopnjo svoje izoliranosti in zmanjšuje obseg svojih komunikacij s širšim okoljem. Maksimalna duhovna entropija je ideal dogmatizma. Če obstaja v individualni in družbeni zavesti težnja k utrditvi stališč, to še ne pomeni nujno izločanja razlik, vsesplošne prisilne homogenizacije, ki je običajno uvod v duhovno entropično dogmatizacijo. Družbena dogmatizacija duha je v stalnem konfliktu z njegovimi antropološko-ontološkimi odlikami plastičnosti, ustvarjalnosti, vprašljivosti idr. V povezavi z družbenopolitičnimi okoliščinami so te antropološko-ontološke odlike duha pogosto poražene, zatrte, vendar nikdar ne tako absolutno, da ne bi mogle nastajati kali miselnih razlik, alternativ, herezij in disidentstva. Seveda se lahko sprašujemo naprej, v čem pa je temelj odprtosti, plastičnosti, igrivosti, ustvarjalnosti duha. S tem pa smo zadeli v srčiko ključnih in najtežjih vprašanj filozofije duha, kar pa najbrž presega okvir našega razgovora.

DANILO TÜRK

Dogme in (počasen) tok zgodovine

Na ta pogovor me je pripeljala impresioniranost zaradi lepo oblikovanih, prijaznih vabil in zanimivosti teme. Torej radovednost bolj kot kar koli drugega. Dosedanja razprava pa potrjuje, da se je splačalo priti na to okroglo mizo.

Začel bi s kritiko, ki jo je izrekel na začetku prof. Vrcan v zvezi s člankom prof. Južniča, ki je podlaga za našo razpravo. Mogoče je antropološka utemeljenost sklepov v članku prof. Južniča prešibka. V tem smislu je kritika prof. Vrcana